

2001. augusztus 30. - **Paradigma-visszaváltás a mezőgazdaságban 1.**

A német akciófilmben egy hajórakomány marhahús távolodik a kontinenstől. Az egyik marha füléből származó azonosító alapján megállapítják, hogy a szállítmány BSE-fertőzött. A történet hihetőnek tűnik. Nemrégben pedig ezrével semmisítették meg a száj- és körömfájásos vagy veszélyeztetett állatokat Nagy-Britanniában és másutt. Óriási a marhahúságazat vesztesége. Nem lenne piaci a kapitalizmus, ha késnének a marhahúspánik haszonélvezői. A húsigény megmaradt, csak átalakult. Óriási a kereslet a strucc-, a kenguru- és a krokodilhús iránt. A legjobb nyugati éttermekben gazellahúst ajánlanak, Németországban tonnányi nutriahúst adtak el. A lómeszárszékbe kétszer annyi húst és kolbászárut szállítanak, mint tavaly. A legnagyobb német biofarmer-szövetség hetenként kétezerrel több sertést tudna eladni, de egyelőre nincs szállító.

A vegetáriánusok is azonnal színre léptek. Az első BSE-cikkek óta Németországban megkétszereződött, Olaszországban egymillióval növekedett a növényevők száma. A radikális állatvédők azt magyarázzák a szülőknek, hogy miként segíthetik gyermekeik vegetáriánus áttérését, és popsztárokat is láthatunk a húskerülők német prédikátorai között. Zürich egyik legfelkapottabb gyorséttermében kuszkuossal tömik magukat a tinik. Európában az állatbetegségek, a biztonságos ételek, a szennyezett és genetikailag módosított élelmiszer-alapanyagok kerültek az érdeklődés középpontjába. Így a politikusok sem maradtak ki a „játékból”: a svéd miniszterelnök, Gorán Persson bejelentette, hogy december óta csak fehér húst eszik, az olasz egészségügyi miniszter, a vegetáriánus Umberto Veronesi pedig kitiltotta az iskolai büfékből a vörös húsokat. Tavaly lemondott a német agrárminiszter, és a kancellár átkeresztelte a minisztériumot. Egyébként azóta új - zöldközeli - a dán és az olasz agrárminiszter is. Az angol trónörökös, Károly herceg is jó példával jár elől, biofarmot működtet. Európát fölkészületlenül érte a kergemarhakór, s ezáltal rögtön a politika reflektorfényébe került a BSE, az ételek tisztasága és biztonságossága. Mivel a kór ellen nincs biztos védekezés, a kockázatot körültekintő vásárlással kell csökkentenünk: a húskészítmények származását minden alkalommal tudakoljuk meg. Amerikában engedélyezett a növekedési hormonnal kezelt állatok húsanak forgalmazása, Európában tilos. Francia megfigyelők a februári párizsi Mezőgazdasági Szalont az év egyik legfontosabb politikai eseményének tekintik. Idén első alkalommal jelentek meg nagyobb agrárvállalatok. Az értelmes mezőgazdaság szlogenrel fémjelzett bemutatón ott volt az egyik legnagyobb - a zöldek által erősen bírált - amerikai gyorsétteremlánc is. A szervezők szerint az óriások is felismerték, meg kell mutatniuk, hogy érdekeltek a változásokban. A bizalmi válság feloldása nekik (is) elemi érdekük.

A BSE csak egy a számos élelmiszerbotrány közül. Az elmúlt évben fedezték fel, hogy az északi-tengeri halakat férgek lepték el. Bár az FVM szakértője szerint ezek nem veszélyesek az emberre, csökkentik a hal értékét. A közelmúltban fény derült arra, hogy bajoriai sertésenyésztők tiltott antibiotikumot használtak. Amerikában a legtöbb gabona tartalmaz olyan gént, amely elűzi a rovarkártevőket, a szója pedig ellenáll a gyomirtó szereknek. A jenkik továbbra is boldogan tömik magukba az ilyen szendvicseket, az európaiak idegenkednek a genetikailag módosított (GM) növényektől. A legújabb: a földimogyorógénnel kezelt gabonából készült zabpehely „garantálja” az allergiát, ezért a termelőknek fel kell tüntetniük, hogy a zabpehely földimogyorót is tartalmaz! Bár az EU e téren éppen a közelmúltban fogadott el egy rugalmasabb ajánlást, a zöldek sem tétlenek. Radikális csoportjaik nem riadnak vissza a kísérleti eredmények megsemmisítésétől sem. Az ezt követő per fölmentéssel végződött.

Amikor néhány évvel ezelőtt feltűntek a genetikailag módosított termékek, nem követte felzúdulás. Úgy tűnik, a vásárlók belenyugodtak, ám az angol közvélemény-kutatások szerint a vásárlók 64 százaléka részesíti előnyben a nem GM-táppal etetett állatokból származó élelmiszereket. A kutatók szerint várhatóan a baromfihús és a tej is az érdeklődés középpontjába kerül, mert a lakosság elvesztette az élelmiszerekbe vetett bizalmát. A társadalom egyre éberebben figyeli az iparszerű mezőgazdaságot, és már nem mindegy, hogy mit akarnak megetetni velünk.

De az élelmiszerlánc összefüggéseit sem hagyhatjuk figyelmen kívül: a gabona és a gyomnövények virágporában felhalmozódott rovarirtó szer kipusztíthatja szépséges pillangóinkat. Nesze neked biodiverzitás!

Ipari farmok csődje?

Vége az iparszerű mezőgazdaságnak, írja a Newsweek szerzője. A kergemarhakórral leáldozott a régimódi mezőgazdasági szemlélet, véget vetünk az iparszerű mezőgazdaságnak - állítja Renate Künast, német zöldek fogyasztóvédelmi és mezőgazdasági minisztere. Az angliai kettős marhavész nemcsak riadót fújt, hanem a mezőgazdaság jövőjének végiggondolására is serkenti a szakembereket. De a laikus városlakókat is. A helyzet bonyolult, hiszen a farok csóválja a kutyát, a piacok - pontosabban a multiüzletláncok - diktálnak. Ezek mondják meg, hogy milyen színű legyen a karaj, hány milliméter rövid és milyen görbületű legyen az uborka, milyen savanyú az alma és a paradicsom. Nem a vásárló, hanem a felvásárló dönt. A kis mennyiséget kínálókkal szóba sem állnak, a bevásárlóközpontoknak egész évben ugyanolyan minőségű, nagy tömegű áru kell. Ehhez megfelelő minőségbiztosítási rendszert dolgoznak ki. Aki a lécet leveri, zárja be a boltot, adja el a földjét.

Ízlelgetem a szót: földműves. Sőt, földmíves, így még archaikusabb, még jobban kifejezi azt a fölhalmozott tudást, ami az évszázadok során összegyűlt a parasztember ismerettárában. Értett a föld megmunkálásához, a tápanyag utánpótlásához, a kártevők elleni védekezéshez.

Gabonát, kapásnövényeket, gyümölcsöt, szőlőt termesztett, állatot tenyésztett. Fúrt, faragott, fölépítette a házát, karbantartotta gazdaságát, őrizte a hagyományokat. Megadta a királynak, ami a királyé és Istennek, ami az Istené. De ha új kórokozó ütötte föl a fejét, peronoszpóra pusztította ki a szőlőt, mozaikvírus támadta a dohányt, kolorádóbogár rágt a burgonyanövényt, tehetetlenné vált. Ám nem adta föl, újra kezdte. Egy-két nemzedék múlva kiválasztódott az ellenálló fajta, netán megtalálta az ellenszert.

Atyai nagyanyám szülei módos gazdák voltak, a hétszilvafás telket felmenőik jócskán megfejték. Volt vagy hat pár lovuk, számos marhájuk, számtalan aprójószáguk.

Dédnagyapám paripái messze földön híresek voltak. Egy pár növendékállatot kihajtott a vásárba. A környék lókupecének fájt a foga rájuk, többször odament, tett ajánlatot is, de Liszkay gazduram annyiért nem adta őket. A lókereskedő hiába dicsérte a szerszámozást, paskolta a méneket, az elutasítás nem maradt el, így nem csaptak egymás tenyerébe. A kupec sértődve, nagy mérgesen távozott. A két lovon rövidesen kitört a takonykór. A beteg ló nagy veszély a faluban, ezért az állatorvos lelőtte a hat pár lovat, a csikókkal. A falu apraja-nagyja nézte döbbenten a legendás Liszkay-lovak gyászmenetét, ahogy az égnek meredt, felkiáltójellábú tetemeiket vitték a szekerek a dögtemetőbe. Vasárnap, istentiszteleten a pap kipurkálta a kárt, nagyanyám kislányként rosszul lett a sírástól. A tavaszi munkákat csak nagy késve, mindenki után végezhatték el, a fél vagyon odalett, szinte belerokkant a család.

Aprójószágok

Gyerekkoromban nagyanyám minden tavasszal ültetett kotlóst, általában 21 tojással, hogy ne lógjon ki egy sem a tyúk alól. Egy hét múlva meglámpázta - áteső fényben megnézte -, hány kötött meg, hány zápult be. Naponta egyszer levette a szitát a kosárban ülő kotlósról, és enni, inni adott neki. Miközben evett és dolgozott végezte a tyúk, átforgatta a tojásokat, hogy egyenletesen kapják a testmeleget. Beszélő viszonyban voltak: nagyanyám mondta a magáét, megdicsérte, a tyúk meg kárálva kontrázott. A baromfinéppel személyes kapcsolatban volt, a kakast nevéen szólította.

Az ötvenes évek közepén Sopron-Görbehalom határában, az erdő sűrűjébe épített házában Tepper néni, a nyugdíjas tanítónő, vörösiszlandi tyúkfarmot üzemeltetett. Villany nem volt, de keltetőgépekkel szaporított. Fából készült, asztalszerű, masszív masinait petróleumlámpák működtették. A rudas tálcán elhelyezett tojásokat ő is naponta átforgatta. Gyorsan kellett dolgoznia, nehogy kihűljön a „fészekalj”. Fészerében a billenőajtós tojóketrec beengedte a tyúkot, ám a farkával magára zárta a fülkét. Ha megtoj, kotkodácsolással kérte az önkéntes „szobafogság” feloldását. A tojók naponta testi kontaktusba kerültek gazdájukkal, mert a dicsérő simogatás itt sem maradt el. A kotlós nélkül felnőtt csirkék így jutottak némi anyapótlékhoz. Eme intim együttlét után felszabadult szárnyalással eredtek a többiek nyomába, kapingálni az erdőbe. Dolgoztak a kaparójukkal, és a természet szinte eltartotta őket. A reggeli-esti gabona csak ráadás volt.

1968-ban Bábolnára vetett a sorsom. A csirke-nevelőházakból a szellőzőberendezés ontotta az ammóniával telített levegőt. Belül tömegnyomor és fülsiketítő csipogás. A fehér masszát égővörös tarajak, csupasz nyakak és szárnytövek tarkították. Nem tudom, volt-e akkoriban norma az egységnyi alapterületen nevelhető csirkék számához, de az biztos, hogy a kannibalizmus kitört rajtuk. Vadul csipkedték egymás szárnyát, hátát. Tétlenségre voltak kárhóztatva, a beton nem engedett a kaparásnak. Legföljebb a hallisztápot rúgták szét, mint tyúk a töreket. A keltetőben japán szexálók válogatták varázslatos gyorsasággal a naposcsibéket nemek szerint. Belenéztek a fenekükbe: jobbra a kiskakasok, balra a tyúkjelöltek. Az előbbieket a megsemmisítőbe kerültek, az utóbbiak kaptak némi haladékokat. De a kiválasztás már a tojásoknál elkezdődött. Azóta sem ettem olyan finom tojásos lecsót, mint amit azokkal a kiselejtezett, dupla sárgájú tojásokkal főztünk.

A tyúkfarmot üzemeltetők helyzete egyszerűbb, mint a tehéntartóké. A ciklusidő rövid. Ha vésszesen csökken a tojás ára, ha eladhatatlan a csirkehús, leállítják a szaporítást, kivágják a tojókat. Szünet, kivárás. Majdcsak emelkednek az árak, hogy megérje.

Lábasjóságok

A falusi estéket a csorda érkezése szervezte. A tehenek, üszők rangsor szerint tértek be az udvarra, és a gazdát majd földöntve rohantak a vályúhoz. Hosszú szívásokkal kortyolták a vizet, majd elégedetten körülnyalva orrukat, tévesztés nélkül álltak helyükre az istállóban.

Mintha egész nap éheztek volna, mohón estek neki a fejéshez dukáló kérődzőnek: abraknak, csalamádénak, (kukorica)szárnak. Következett a tőgymosás és a fejés. A legyet hajtó bojtos farok nem kímélte a sajtárba fejő néném fejét sem, akik ilyenkor hangos szemrehányással illették a tetteket. De a teheneket nem szabadott megbántani, mert képesek voltak sztrájkba lépni és leállítani a tejelést. Lelkük volt. A fejés után a habzó, tőgymeleg tej kenyérrel, alapélmény. Nem tudom, milyen a lelkük azoknak a marháknak, amelyeket ordító legények furkósbottal ösztökélnek keményen a nagyüzemi tejházak fejőállásaiba. Mintha a barmok tehetnének arról, hogy tehenészek is vannak a világon. A tehenek riadt szemekkel tolonganak a betonon, amíg megtalálják az üres helyeket. A viszonyuk: üldöző és üldözötté. Aztán rájuk csatolják a

gépeket; végre megkönnyebbülhetnek, megszabadulnak tízkilós terhüktől. A meleg, fehér folyadék pedig elindul kacsaringós hűtőútján a tartályok felé.

A jelenet kitűnő illusztrációul szolgál ama ritka - a praxisban igaznak bizonyuló - marxizmus megállapításához, miszerint a bér munkás „a munkán kívül érzi magát magánál lévőnek, a munkában pedig magán kívül levőnek”. Ez a munka nem a sajátja, hanem másvalakié. A saját jószágához beszél a gazda, a más barmával üvölt a bér munkás.

A tavalyi OMÉK-on láthattuk a sötétbarna foltos holstein-fríz szarvatlan szarvasmarhákat, amint filigrán testalkatukhoz mérten óriási tögyet cipelnek. Szinte járni is alig tudnak az aránytalanul megnövekedett tejszájuk miatt. A térfogatnövelésnek valószínűleg csupán a kötőszövet szakítószilárdsága szab határt, nem a tenyésztők mértéktartása.

Néhány évvel ezelőtt mondta egy Pest környéki tejfeldolgozó cég vezetője, hogy napi 30 ezer liter feldolgozatlan tejet „tol” maga előtt a gazdasága. A tejfogyasztás visszaesése még a csökkenő marhaállomány mellett is tejfölösleget eredményez. Az értékesítés anomáliái tovább bonyolítják a helyzetet, mert a nagy nemzetközi cégek évekig bírják forgalmazni a tejtermékeiket nyereségtartalom nélkül is.

A háború után nagyanyáméknál laktunk, mert ott volt néhány túlélő tehén, s ez által tej. Azóta a falvakból eltűnt a csorda, már nemcsak a kenyeret, hanem a tejet is a városból viszik. A hazai szarvasmarha-állomány létszáma hektikusan változott az utóbbi néhány évtizedben, az éppen aktuális „divat” szerint. Az agrárpolitikai döntéseket némi késéssel követi az állatszám alakulása. A kis falusi vágóhidak régen még csak-csak elbírtak a feladattal, de ma már ezek is megszűntek. A kivágás még így is gyorsabb, ám az állomány bővítése éveket vesz igénybe. Egy járszági mezőgazdasági szövetkezet elnökét arról kérdeztem, miért éppen a tejtermelésbe invesztáltak sok-sok milliót? Visszakérdezett: - Mi mást tehetünk? Vannak teheneink, itt az istálló, terem a takarmány. - Az értékesítési gondok őket is sújtják, keletkezzenek akár a tej-, akár a gabonapiacon. De a húsexportstop új jelenség.

A hazai hasított patájú állatállomány alakulása

	szarvasmarha	juh	sertés
év	ezer db	ezer db	ezer db
1995	928	977	5032
2000	805	1129	4834

Gomba-Felsőfarkasdon már 1970-ben is komoly szarvasmarha-állományt tartottak. Egy nyáron át laktam a jó színvonalú munkásszállón, és esténként - sör helyett - megittunk egy-egy liter még nem hűtött tejet. Az ott székelő Hunland Farm Kft.-nek ma olasz tulajdonosa van. A tehenészetben ciklusonként mintegy kétezer állatot tenyésztettek. Ezek kisebb része tejelő tehén, a többi hízómarha volt. A rövid - másfél hónapos - hizlalási periódus lehetővé tette, hogy évente 10-12 ezer élőállatot exportáljanak. A hízóalapanyagot vásárolták, és felhizlalás után olasz, német, holland, görög, délszláv és török piacokra exportálták.

A Dél-Pest Megyei Mezőgazdasági Rt. az abrak- és szemestakarmány egy részét nem tudja saját területén megtermelni, így főleg magángazdákkal működik együtt e téren. A takarmányt saját - világszínvonalú - keverőtelepén állítja elő. 2400 anyakocát (és a szaporulatot) kitevő sertésállományuk évi 4,5-5 millió kilogramm sertéshús értékesítését teszi lehetővé - mondja Szilágyi Dezső vezérigazgató. A szakember lekopogja, állataik egészségesek: az Állategészségügyi Intézet tanúsítványa szerint - az EU-feltételeknek megfelelően - mentes négy veszélyes kórokozótól. Három tehenészeti telepükön mintegy 2000 állatot tartanak. Ezek közül

1050 tejelő, mintegy 280 húshasznosítású limousine-marha, a többi a szaporulat. 2000-re 10 millió liter tej elérését tűzték ki célul, de ma is csak a néhány évvel ezelőtti 7 millió litert termelik. A hazai tejfogyasztás csökkent, a gyerekek inkább kólát isznak. A jelenlegi helyzetben a bikaborjak nehezen értékesíthetők, az árak csökkenése várható.

Apai szülőfalum, Tiszalúc határában vezetett egykor a tízöles út. Ezen a majd húszméteres csapáson hajtották fel Bécsbe a lengyel és magyar marhákat. Hajdú őseim a kardforgatás szüneteiben hajtok voltak: felvigyázták a menetet. Két hidegvizes kút szolgálta a gulyát. A legközelebbi itatóhely a Hernád volt. Külön fejezetet igényelne az élőállatok mai szállítása. Akár baromfikról, juhokról, sertésekről vagy szarvasmarhákról legyen szó, veszteség nélkül ritkán ússzák meg a sok száz kilométeres utazást. Nyáron a meleg, télen a hideg, a szakszerű etetés-itatás hiánya miatt pusztulnak. Arról nem is beszélve, hogy a kór terjedésének okozói lehetnek. Annak ellenére, hogy az EU integrált ellenőrzési rendszere 1997 óta működik, és minden állat mozgását - születésétől a vágásig - naprakészen követhetik, az elmúlt időszakban Angliában az állatok szállítását megtiltották.

Kergebírka, kergemarha

Napjainkra ennek a metaforának az eredője meglehetősen távol került a hétköznapi (városi) embertől. Pedig a mai BSE kórokozója a surlóként is nevezett betegségben szenvedett juhok állati takarmánnyá feldolgozott tetemeiből került a „fogyasztó” marhába. A baj a nyolcvanas évek közepén kezdődött, mivel a fehérjegyárak technológiaváltása óta, a gyártás során már nem semmisül meg a kórokozó.

Hová tűnt a marhahús? - olvasható a Newsweek írásának címében. Amikor a botrány kipattant, az angol marhahúst azonnal kiiktatták az európai gyorsétteremláncok kínálatából.

A kergemarhakór megváltoztatta Európa gondolkodását az ételekről, és az iparszerű mezőgazdasággal szemben politikai fellépésre ösztönöz - írja a New York-i hetilap szerzője. Egy párizsi vendéglős évekkel ezelőtt x hosszasan mérlegelt, majd eldöntötte, új kínálatot nyújt: vegetáriánus ételeket. Reméli, hogy az esetleg fertőzött hússzállítmányok fenyegetésétől rémült kontinenslakók felvirágoztatják a zöldségre alapozott konyháját. A mostani járvány miatti bizonytalanság -vendéglátós szakemberek szerint - 10-20 évig érezteti hatását. Állítják, hogy ma a vegetáriánus menü jelenti Európában a biztonságos táplálkozást.

A szivacsos agyvelőbántalom, a BSE (bovine spongiform encephalopathy) nem gyulladásos megbetegedés. Az agysejtben előbb üregek keletkeznek, majd elhal. A leromlott állat viselkedése gyökeresen megváltozik - ahogy ezt a tévében láthattuk -, a lépése kapkodó, a mozgása instabil lesz, összeesik. A vírushoz hasonló kórokozó, a prion, a hőkezeléssel és a fertőtlenítéssel szemben is nagyon ellenálló. Száraz hőben 200 Celsius-fokon, nedvesen 133 Celsius-fokon 20 perc után pusztul el. A lúg (NaOH) is csak lassan inaktíválja. A legveszedelmesebb tulajdonsága pedig az évekig tartó lap-pangási idő. És egyelőre nincs gyógyszer ellene, azonosítása sem egyszerű, jelenleg -/ többek között - az Amerikában kidolgozott Western blot immunológiai vizsgálat nyújt megbízható diagnózist.

A BSE-szűrés különleges módszereket igényel - magyarázza dr. Tekes Lajos, az Országos Állategészségügyi Intézet igazgatója. - Az EU-országok tavaly júniusban döntöttek a gyorsteszt bevezetése mellett. Február óta nálunk is minden módszer rendelkezésre áll. A gyorsteszt - az immuno blot - lényege, hogy poliakril gélre futtatják a vizsgálandó fehérjét, s erről egy jelző papírra vizsik át a preparátumot. A termelődött ellenanyagot kimutatja a teszt. A fehérjeminta a nyúltvelő egy bizonyos szakaszából nyerhető.

1989-ben Bradley angol állatorvos szövettani vizsgálata mutatta ki először ezt a kórt. Ő tanította

be a magyar szakembereket a diagnosztikára, így hazánkban is egy évtizede folytatnak ilyen irányú szövettani kutatásokat. Több ezer állat agyvelejét vizsgálták meg. A doktor járt hazánkban, és tanúsítvánnyal igazolta, hogy jobban állunk a kór felderítésében és megelőzésében, mint a legtöbb EU-tagország.

A nyugati szakszolgálatok többsége csak késve kezdte alaposan vizsgálni a marhákat, és egyre több beteg állatot találtak Európa vezető államaiban. Hamarosán 2000 fertőzött marha pusztult el Portugáliától Németországig. Néhány évvel ezelőtt a brit marhaállomány egyharmadát - a harminc hónaposnál idősebb egyedeket -, mintegy négy millió állatot irtottak ki.

1997 decemberében az akkori Földművelésügyi Minisztérium kiadott egy állásfoglalást arról, hogy az Egyesült Államok itt járt szakemberei megfelelőnek minősítették a BSE-vel kapcsolatos hazai állat-egészségügyi ellenőrzési rendszert. Ez azért volt fontos, mert az USA illetékesei korábban ennek ellenkezőjére hivatkozva tiltották meg a magyar élőállat és marhahús importját. A vágóhídi technológia terén volt elmaradásunk: a betegséget hordozó részek - a szem, az agy- és gerincvelő, valamint a lép - október óta nem kerülhetnek a fogyasztási láncba. Sajnos nincs megfelelő égetőmű a szerves hulladék megsemmisítésére. Ugyanakkor a kísérletek során a beteg állatok izmaiból és tejéből készített kivonatok nem okoztak fertőzést.

A világ riadalmát az okozta, hogy az Alzheimer-kórhoz hasonló tüneteket produkáló Creutzfeldt-Jacob-szindrómában a briteknél 86, Franciaországban kettő és Írországban egy ember halt meg. Magyarországon ilyen eset még nem fordult elő. A betegség egyik változatát a magyar származású Gajdusek professzor írta le, aki ezért 1976-ban Nobel-díjat kapott. A kórokozó azonosításáért viszont Stanley Prusiner a Kaliforniai Egyetemen kapott Nobel-díjat.

Az USA - egyébként érthetően - szigorúan védi a körülbelül 40 milliós szarvasmarha-állományát, sőt a környező országokban felderített betegségek esetén pénzügyi fedezetet biztosít a védekezésre. Hasonlóan szigorú rendszabályokat léptetett életbe a 60 milliós állománnyal rendelkező Argentína és a 10 millió szarvasmarhát tenyésztő Uruguay is. Az EU-országok közül egyedül Dánia felkészültsége kifogástalan, a 7000 farmer szigorú szabályok szerint gazdálkodik. A magyar tenyésztők a szigorításokat az amerikai piac állat-egészségügyi köntösbe bújtatott védelmének tekintették. A korlátozást elsősorban erkölcsi értelemben tartották károsnak, mert hírbe hozta mezőgazdaságunkat.

Van viszont egy óriási adu - ha nem is kezünkben - a birtokunkban: a magyar szürkemarha, az érintetlen génállományával. Az országban imitt-amott meglévő magyar szürke génbankjaink nagy jövő elé néznek. Máris megnőtt az érdeklődés irántuk.

Nagyobb gyerekként kitüntetés volt, ha befoghattam hosszú szarvú teheneinket. Ez a gazdának egyemberes mozdulatsor volt, de a gyakorlatlan kéznek nagy feladat. A két állatot befordítani a szekér elé, felemelni a rudat a járommal, kihúzni a járomszeget, bevezetni a tehen nyakát, majd visszaengedni a járomszeget. És ugyanezt a másikkal is. A kezet balra, a hajsztást jobbra.

Mert ha fordítva sikeredett, a szürkék nem tiltakoztak, de rosszul érezték magukat, és összevissza rángatták a szekeret. **Zétényi Zoltán**